

а й у небажанні дотримуватись норм і правил, що впливають на нього. Традиції не мають місця в кожній сім'ї, родини стали більш дистанційованими, навіть проживаючи під одним дахом. Тому перед психологічною наукою постає питання вдосконалення системи психологічного супроводу сімей, батьківського всеобучу тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования : уч. пос. Москва : Гадарика, 2004, 320 с.
2. Олійник В.В. Сім'я як першооснова духовного, економічного та соціального розвитку суспільства. *Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка»*. Випуск 23. 2013. С. 183–188.
3. Протас О.Л. Трансформація інституту сім'ї, як чинник умов сімейного виховання. *Вісник післядипломної освіти*. Випуск 11(40) Серія «Педагогічні науки» С. 142.
4. Яблонська Т.М. Тенденції та проблема виховання дітей в молодій сім'ї. *Вісник Міністерства України по справах сім'ї, молоді та спорту: науково-практичний журнал*. Кіїв, 2010 № 1-2. С. 53–57.
5. Сім'я, як об'єкт наукового дослідження. URL : <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/>

И. В. Раишковская. Проблемы общения родителей и детей в смысле воспитательного процесса семьи

Аннотація. В статті аналізуються деякі функції сімейного виховання. В частности, вихователна функція, функція психологічної безпеки, функція рекреативна. Також в статті представлено результати опитування батьків з метою вивчення їхніх поглядів на відносини в сім'ї, на час, проведений з дітьми, на сімейні цінності і тому подібне. Також стаття містить план і короткий опис семінару для батьків в рамках батьківського всеобуча, який можна використовувати, в тому числі і в форматі онлайн.

Ключові слова: функції сім'ї, вихователна функція, рекреативна функція, функція психологічної захисту.

I. Rashkovska. Problems of communication between parents and children in the sense of the educational process in the family. – Article

Summary. The article analyzes some functions of family upbringing. In particular, the educational function, the function of psychological security, the recreational function. The article also presents the results of a survey of parents to study their views on family relationships, time spent with children, family values, and so on. Also, the article contains a plan and a brief description of the seminar for parents in the framework of parental education, which can be used, including in the online format.

Key words: family functions, educational function, recreational function, psychological protection function.

УДК 37.013.42.091.31:[373.2.016:003]:[159.922.76:616.89-008.434.3]

Н. І. Рудкевич

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи
факультету педагогічної освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИЗАРТРИЄЮ ДО ПИСЬМОВОЇ ПРАКТИКИ

Анотація. У статті аналізується зміст організаційних та методичних засад підготовки дітей дошкільного віку до практики письма; описано зміст роботи з дітьми з дизартричними порушеннями; охарактеризовано соціально-побутові умови, які необхідні для дітей-дизартриків; схарактеризовано хід ранньої підготовки дітей дошкільного віку до письма; досліджено погляди науковців-дослідників у галузі дизартрії.

Ключові слова: дизартрія, діти-дизартрики, дизартричні розладами, письмо, звуко-буквенний елемент, звуко-складовий зразок.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямків модернізації освіти є забезпечення державної гарантії доступності та рівних можливостей отримання повноцінної освіти дітьми з особливостями розвитку, зокрема і з дизартричними порушеннями. Діти з такими порушеннями мовленнєвого розвитку повинні бути забезпечені спеціальними умовами для виховання і навчання.

Сьогодні є загальновизнаним той факт, що між дизартрією і порушенням читання і письма існує тісний взаємозв'язок. Діти-дизартрики – це особлива категорія дошкільників із недостатніми передумовами для навчання читання та письма. Програми навчання в загальноосвітній школі сьогодні доволі складні і насичені різноманітним матеріалом, який повинен бути засвоєний через читання, письмо. Дитина з дизартрією зазнає великих труднощів у навчанні читання та письма.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці, що досліджували проблематику мовленнєвих розладів дітей з дизартрією: Р. Мартинова, Є. Собонович, Г. Гуровець, С. Маєвська, Л. Лопатіна – спостерігають, що у цих дітей порушення носять стійкий характер, мають схожість у своїх проявах з іншими артикуляторними розладами і важкі для диференціальної діагностики. Аналіз літератури дозволяє констатувати, що багато авторів, серед яких Р. Левіна, Л. Волкова, С. Шаховська, О. Токарева, відзначають такі форми дизартрії: бульбарну, псевдобульбарну, екстрапірамідну (або підкіркову), мозочкову, кіркову.

Своєчасне надання логопедичної допомоги дітям із дизартрією є важливими засобом у підготовці до письма. Труднощі і помилки при навчанні читання та письму в першу чергу пов'язані з недостатнім опануванням звуковим складом слова, змішанням акустичних подібних звуків, неповноцінністю звукового аналізу та синтезу, які виникають при дизартричних розладах. Це тягне за собою невміння відтворити правильну і точну звукову форму слова в умовах візуального сприймання графічних знаків.

Письмо – знакова система фіксацій мови, яка призначена для того, щоб за допомогою графічних елементів передавати будь-яку інформацію і фіксувати її в часі.

Процес письма забезпечується спільною діяльністю мовленнєво-слухового, мовленнєво-рухового, рухового і зорового аналізаторів, які беруть участь у створенні умов, необхідних для здійснення процесу письма. Письмо взаємопов'язане із процесом усного мовлення і реалізується тільки на базі досить високого рівня його розвитку. Вивченням становлення процесу письма займалися дослідники М. Безруких, Н. Берштейн, О. Лурія, Л. Цветкова.

Дизартрія – це розлад вимовної сторони мовлення в результаті ураження нервової системи. Відмінною рисою дизартрії є порушення іннервації мовленнєвого апарату.

Класифікація дизартрії заснована на локалізації патологічного вогнища, який визначає вираженість тих чи інших симптомів. Розрізняють такі види патології:

- бульбарна: пов'язана з поразкою нервових ядер в довгастому мозку;
- псевдобульбарна: виникає у випадку патології нервових волокон, що відповідають за проведення імпульсів від кори до ядер черепно-мозкових нервів;
- екстрапірамідна (подкоркова): порушена робота підкіркових ядер;
- мозочкова: виникає у випадку патології мозочка і нервових волокон, що йдуть від нього;
- коркова: патологічні осередки формуються безпосередньо в корі головного мозку.

Залежно від тяжкості патології розрізняють 4 ступеня захворювання:

- перша (стерта): проблеми з вимовою звуків виявляються тільки в процесі обстеження в логопеда;
- друга: дефекти вимови добре помітні оточуючим, але мова пацієнта залишається зрозумілою;
- третя: звуки змінені до такої міри, що хворого розуміють тільки близькі родичі, які контактують із ним постійно;
- четверта: мова неможлива або є незрозумілий набір звуків.

Прояви дизартрії дуже великі і багато в чому залежать від рівня ураження. Зміни артикуляції виникають на тлі таких порушень:

- підвищений або знижений тонус м'язів, що відповідають за артикуляцію (мускулатура губ, язика, м'якого піднебіння);
 - спазми лицьовій і шийної мускулатури;
 - обмеження рухів мови;
 - підвищене виділення слини;
 - відсутність повного змикання губ або, навпаки, надмірна змикання;
 - порушення дихання, в результаті якого мова стає переривчастою.
- Кожна з форм дизартрії має свої характерні мовні та немовні прояви.

Бульбарна форма, крім невиразності мови, проявляється глухістю голосу, вираженим порушенням мовного дихання. Пацієнти відзначають, що їм стало важко заплющити очі і зрушувати брови до переїсся. При односторонньому ураженні відзначається легка асиметрія овалу обличчя. Надалі розвивається патологія ковтання: при питті рідина потрапляє в носову порожнину, в подальшому з'являються аналогічні проблеми при вживанні більш густої їжі. У багатьох людей відзначається головний біль, запаморочення, нудота і слабкість. Псевдобульбарна форма характеризується загальмованістю і обривистістю мови. Високий тонус мови не дозволяє нормально вимовляти шиплячі звуки, а також голосні «і», «е», «и». Губи не стискаються повністю, в результаті чого слина постійно підтікає з куточків рота. При розвитку патології в дитячому віці відзначаються проблеми зі смоктанням і ковтанням молока.

Головною ознакою коркової форми є гугнявість голосу в поєднанні з важким вимовою приголосних. Мова стає розтягнутою, повільною. Це пов'язано з ураженням кінчика язика, що відповідає за вимова букв «т», «д», «з» та інших. У дітей ця патологія викликає труднощі з концентрацією уваги, читанням і письмом, дорослі нерідко впадають в депресію через проблеми з промовою. Екстрапірамідна дизартрія проявляється постійною зміною швидкості мови від швидкої до повільної і навпаки. Нерідко хворий повторює одні й ті ж слова, фрази або склади. Значно страждає психоемоційний стан. Рот часто напіввідкритий, в куточках рота скупчується слина. При мозочковій дизартрії мова втрачає плавність і ритмічність, в словах пропадають наголоси. Сила голосу не постійно, а мова утруднена через постійної напруги людини. Патологія супроводжується порушенням координації рухів, надмірною потовиділенням і порушенням пережовування твердої їжі.

Як зазначають В. Кондратенко та Ю. Волошина (2013), у вихованців з дизартрією є відхилення в мовленнєвому і психомоторному розвитку, спостерігається несформованість процесів вищої психічної діяльності (уваги, пам'яті, мислення, низький мотиваційний рівень). У дітей дошкільного віку з дизартрією є порушення загальної, дрібної і артикуляційної моторики. Рухові функції пальців рук мають величезний вплив на розвиток вищої нервової діяльності дитини. Ці порушення в вимовній і моторній сферах ведуть до різних труднощів в оволодінні процесом письма в дітей з дизартрією.

Спеціальні дослідження показали, що існує зв'язок між різницею звуків і запам'ятовуванням їх графічного позначення. Недостатнє розрізнення акустичних подібних звуків призводить до труднощів при запам'ятовуванні накреслення літер, засвоєння їх як графем.

Якщо на перших порах навчання вирішальну роль відіграє впізнавання літери та пов'язаного з нею звуку, то в подальшому навичка читання перетворюється в зорове впізнавання звукового аналізу образу складів, цілих слів, а іноді і фраз. Дитина співвідносить літери з цими образами і завдяки цьому розуміє текст, який читає.

Якщо в дитини немає чітких уявлень про те, з яких звуко-буквених елементів складається слово, то в неї із труднощами формуються узагальнені звуко-складові зразки. Унаслідок цього вона не може об'єднати звуки у склади за аналогією з уже засвоєними більш легкими складами і впізнавати їх.

Як вказують В. Кондратенко та Ю. Волошина (2013), чим бідніші уявлення дітей про звуковий склад слова, тим сильніше в майбутньому будуть виявлятися недоліки письма, читання, адже проявлятиметься залежність між впізнаванням складу або слова і розрізненням звуків, що входять до їх складу. Відсутність чіткого звукового образу слова ускладнює формування зорового образу цього слова у процесі читання. Для правильного зорового сприймання і впізнавання складу або слова під час читання необхідно, щоб звуковий склад був досить чітким і дитина вмiла їх правильно вимовляти.

Як вказує Л. Белякова (2013), така картина в дітей із дизартрією – це вже патологія, однією з основних видимих ознак якої є відхилення від нормального ходу мовленнєвого розвитку. Це відхилення проявляється в тому, що в дитини виявляється несформованою певна психічна функція (або ряд функцій), яка вже має бути сформована до кінця дошкільного віку.

Важливою умовою підготовки до письма дітей із дизартрією є раннє розпізнавання і єдина система корекційного впливу, що включає роботу з батьками.

Важливим аспектом турботи про правильний мовленнєвий розвиток дитини, яка страждає на дизартрію, є створення необхідних для цього соціально-побутових умов, що виражається в такому (В. Кондратенко, Ю. Волошина, 2013):

- забезпечення сприятливого мовленнєвого оточення як необхідного дитині зразка для наслідування (у плані відсутності мовленнєвих порушень в оточуючих дитини людей);
- виховання спрямованості на сприймання мовлення оточуючих;
- повільна і чітка вимова дорослими простих слів, пов'язаних із конкретною життєвою ситуацією, а також називання навколишніх предметів і оточуючих дій, що допоможе дитині «приступити» до поступового оволодіння мовленням;

- виразна вимова дорослими неправильно сказаних дитиною слів, розрахована на ненав'язливе виправлення її вимови;
- привчання дитини дивитися під час розмови в обличчя співрозмовника, оскільки зорове сприймання артикуляції сприяє швидшому її засвоєнню;
- систематичне створення ситуацій, за яких дитина повинна висловити своє прохання словесно. Необхідно організувати життя дитини таким чином, щоб сама обстановка викликала в неї необхідність мовленнєвого спілкування, включаючи «розмову» з тваринами, іграшками тощо;
- заняття ритмікою, музикою, співом, що сприяє розвитку правильного дихання і досить гнучкого і сильного голосу, а також попереджає невизначеність мовлення;
- розвиток тонкої ручної моторики, що відіграє надзвичайно важливу роль в оволодінні повноцінним мовленням (Л. Белякова, 2013).

До заходів ранньої підготовки до письма Л. Белякова (2013) відносить цілеспрямований розвиток у дитини із дизартрією тих психічних функцій, достатня сформованість яких необхідна для нормального оволодіння процесом письма, а саме:

- розвиток диференційованого слухового сприймання;
- розвиток слухової диференціації звуків;
- розвиток просторових уявлень і зорового аналізу і синтезу;
- збагачення словникового запасу і турбота про правильне формування граматичного ладу мовлення;
- розвиток фонематичного аналізу і синтезу (Н. Чевелева, 1996).

Подальша робота з підготовки дітей із дизартрією полягає в проведенні таких заходів. Спочатку слід спрямувати зусилля на виправлення фонетико-фонематичних порушень. Після цього, на думку, Р. Боскіс та Р. Левіної (2010), необхідно провести роботу з формування функціонального базису письма, а саме:

- розвиток мовленнєвих навичок і функцій, необхідних для оволодіння грамотою (стимуляція усвідомлення звукової сторони мовлення, слухової уваги, вдосконалення фонематичного сприймання і виховання правильних фонематичних уявлень, формування навички фонематичного аналізу і синтезу);
- розвиток зорово-просторового сприймання і наочно образного мислення (відпрацювання орієнтовної фази під час виконання перцептивних і конструктивних завдань, вдосконалення оперування сенсорними еталонами і оволодіння відповідними словесними поняттями, розвиток навичок уявного переміщення і трансформації зорових образів, формування навичок схематичного зображення просторових уявлень);
- формування зображально-графічних здібностей (штрихування, обведення, змалювання геометричних фігур, домальовування незакінчених малюнків, письмо букв і слів за шаблонами тощо);
- розвиток суцесивних здібностей (використання вправ, які розвивають здатність до аналізу, запам'ятовування і відтворення часової послідовності явищ);
- розвиток здібностей до концентрації, розподілу і переключення уваги.

Діти з дизартрією потребують індивідуалізації темпів і методів підготовки до письма відповідно до когнітивного стилю дитини.

Отже, дизартрія – це порушення вимовної сторони мовлення, що виникає у випадку ураження центральної і периферичної нервової систем. Дизартричні порушення виявляють суттєвий вплив на оволодіння письмом як важливим різновидом мовленнєвої діяльності. Саме тому необхідно виявляти пильну увагу до підготовки дітей із дизартрією до письма. Процес підготовки дітей-дизартриків до письма багатогранний і включає розвиток усіх сторін мовлення та інших психічних процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белякова, Л.И. Логопедия. Дизартрия. Москва : Гуманитарный изд. центр Владос, 2013. 287 с.
2. Боскис, Р.М., Левина, Р.Е. Нарушение письма при некоторых расстройствах артикуляции у детей. *Логопедия сегодня*, № 4. 2010. 24 с.
3. Кондратенко, В.О., Волошина, Ю.А. Особенности мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з дизартрією. *Логопедія*. № 4. 2013. 43 с.
4. Чевелева Н.А. Исправление речи у заикающихся школьников. Москва : Просвящение, 1996. 96 с.
5. Швайко Г.С. Игры и игровые упражнения для развития речи. Москва : «Просвещение», 1983. 321 с.
6. Шеремет М.К., Пахомова Н.Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з дизартрією до навчання у школі: навчально-методичний посібник. Київ, 2009. 137 с.

Н. И. Рудкевич. Организационно-методические основы подготовки детей дошкольного возраста с дизартрией к письменной практике. – Статья.

Аннотация. В статье анализируется содержание организационных и методических основ подготовки детей дошкольного возраста к практике письма; описано содержание работы с детьми с дизартрическими нарушениями; охарактеризованы социально-бытовые условия, которые необходимы для детей-дизартрики; охарактеризован ход ранней подготовки детей дошкольного возраста к письму; исследованы взгляды ученых-исследователей в области дизартрии.

Ключевые слова: дизартрия, дети-дизартрики, дизартрические расстройства, письмо, звуко-буквенный элемент, звуко-составной образец.

N. Rudkevych. Organizational and methodological foundations for preparing preschool children with dysarthria for writing practice. – Article.

Summary. The article analyzes the content of the organizational and methodological foundations of preparing preschool children for the practice of writing; describes the content of work with children with dysarthric disorders; the social and living conditions that are necessary for dysarthric children are characterized; the course of early preparation of preschool children for writing is characterized; the views of scientists-researchers in the field of dysarthria are investigated.

Key words: dysarthria, dysarthric children, dysarthric disorders, writing, sound-letter element, sound-composition sample.

УДК 7.012

Н. В. Сергеева

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри дизайну

Черкаський державний технологічний університет

м. Черкаси, Україна

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ПРИРОДА ДИЗАЙНУ

Анотація. У статті представлено загальний аналіз характерних рис міждисциплінарної природи дизайну, яка розглядається в контексті історії розвитку останнього. З'ясовано, що важливою ознакою сутності проєктно-художньої діяльності – дизайну – є постійне розширення меж охоплення, яке відбувалося протягом ХХ-го – початку ХХІ століття. Зароджуючись із поєднання естетичного й технічного, сфера дизайну поступово стала підпорядковувати й інші технологічні, економічні, соціальні, культурологічні, етнічні, екологічні, інформаційні тощо складові частини, розгалужуючись у все нові й нові види. Встановлено, що показником і квінтесенцією сутності міждисциплінарної природи дизайну можна вважати концепцію дизайн-проєкту, яка формується безпосередньо у процесі його розробки.

Ключові слова: сутність дизайну, складові дизайну, особливості дизайн-діяльності.

Постановка проблеми. Сучасний дизайн за визначенням і розумінням власних дефініцій є доволі різноманітним. Він давно перестав сприйматися як виняткова приналежність до промислового виробництва чи до чогось, зумовленого суто матеріальним. Окрім звичних вже видів промислового та графічного дизайну, дизайну транспорту, одягу, меблів, інтер'єру, ландшафтного середовища, з'явилися такі популярні напрями як веб- та мультимедійний дизайн, дизайн-менеджмент та застосування підходів дизайн-мислення у найширших колах управлінської комунікації.

Разом із тим розуміння сутнісних засад дизайн-діяльності є першочерговою умовою визначення подальшого напрямку її розвитку, що набуває особливої актуальності для українського дизайну, який намагається самостійно віднайти необхідну точку опори і проявити не лише свою унікальність, але й достатню значимість на тлі потужних шкіл дизайну Світу. Так, навіть побіжний характер аналізу історичного розвитку явища дизайну є достатнім для усвідомлення його ролі в якості інструменту впливу на смаки, уподобання та, зрештою, образу життя більшої частини людства.

Проведений аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що сучасний дизайн постає як поліфонічна структура, що проявляє себе у синтезі теоретичних, методологічних і емпіричних засад та яка